

Milivoj KOVAČIĆ, Mihovil Kolarić, svećenik kateheta – vjeroučitelj u Koprivnici, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije “Tkalčić”, Zagreb 2003, 94 str.

Agilno Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije “Tkalčić”, pod vodstvom Stjepana Razuma, objavilo je prvu knjigu u svome izdavačkom nizu “Radova”. Predmet njezina istraživanja je životopis Mije Kolarića, svećenika Zagrebačke nadbiskupije. Autor knjige dr. med. Milivoj Kovačić temeljito je istražio brojne izvorne dokumente iz fondova arhiva u Koprivnici, Bjelovaru, Varaždinu i Zagrebu te analizirao odgovarajuću literaturu. Knjiga je opremljena brojnim svjetlopisima, koji u dobroj mjeri poboljšavaju privlačnost i kvalitetu ovoga djela. Autor je čitateljstvu već poznat po životopisu župnika i saborskog zastupnika Stjepana Pavunića (vidjeti prikaz te knjige u ČSP-u, br. 1/2003.).

Tko je bio Mihovil Kolarić? Autor nas upućuje u njegovu primjerenu karijeru vjeroučitelja u Koprivnici u razdoblju od 1912. sve do 1945. godine. Osim vjerske službe, koncizno je opisana Kolarićeva društvena djelatnost na području pjevanja, sviranja orgulja, zborovođenja i ostalih oblika aktivnosti koje su se bavile organiziranjem života župske zajednice. Riječ je o djelovanjima koje ne treba zanemariti jer pokazuju kako je značajan dio stanovništva, posebno u razdoblju između dvaju svjetskih ratova, koristio svoje slobodno vrijeme. Pjevačka društva imala su svoju ulogu i u održavanju nacionalnog duha te boljem upoznavanju vlastite domovine. Tako je Kolarić uspješno ravnao pjevačkim zborovima “Podravec” i “Domoljub”, ali je sudjelovao i u radu koprivničkog dobrovoljnog Vatrogasnog društva i Hrvatskog planinarskog društva Bilo. Sve te udruge nisu bile zatvorenog tipa. S njima je Kolarić mnogo putovao. Autor u jednom poglavlju opisuje kako je Kolarić bio ispunjen elanom i na drugim područjima ispunjavanja slobodnog vremena. Pokazuje njegovo sudjelovanje u orlovskim sletovima, hodočašćima, izletima, ferijalnim kolonijama. Čini mi se važna činjenica da je autor jednostavno pokazao kako su pojedini svećenici, u ovom slučaju Mihovil Kolarić, uspješno spojili svoje svećeničke dužnosti s poticanjem umjerenog društvenog zabavnog života.

Tragična sudbina Kolarića nakon dolaska komunističkih vlasti podrobno je razrađena na osnovi mnogih izvora. Kronološki se prati vrijeme od lišavanja njegove slobode u lipnju 1945. do smrti u siječnju 1948. u robijašnici Stare Gradiške. Slučaj je sličan brojnim primjerima drugih svećenika ili laika, koji nisu bili po volji novim vlastima, željnima izricanja “primjerenih kazni”. Međutim, vrlo je poučno da se ovakvi konkretni primjeri ponovno naglase jer se često zanemaruju individualna stradalništva i time umanjuje mogućnost da se stvarno vidi što se to doista dogodilo nakon okončanja Drugog svjetskog rata. Po odluci Vojnog suda Vojne oblasti zagrebačke u Bjelovaru Kolarić je bio osuđen na smrt strijeljanjem, ali je prizivni Vojni sud II. Jugoslavenske armije promijenio prvu presudu u kaznu lišavanja slobode s prinudnim radom u trajanju od deset godina. Autor je korektno iznio sadržaje optužnice i presude s napomenom da je optuženi/osuđeni Kolarić poricao vezu s ustaškim pokretom. Nadalje, autor je s mnogo truda pokušao odgonetnuti kako je izgledao život zatvorenika u logorima te kako je Kolarić obolio, umro i pokopan. U tom dijelu autor se koristio svjedočanstvima suvremenika.

U predgovoru knjige postavlja se jedno posve prirodno pitanje: “Zašto je Mijo Kolarić, nakon višedesetljetnog uspješnoga društvenoga, odgojnoga i vjerskoga rada, morao u svojoj starosti doživjeti sramotnu osudu, te posljednje dvije i pol godine

svoga života provesti kao robijaš u Velikoj Pisanici i Staroj Gradiški?" (6). Odgovor pisca predgovora leži u shvaćanju vjerske istine, koja je uvijek iznad zla. Samo tako i mogu biti razumljive životne nepravедnosti.

Ova knjiga potvrđuje potrebu naše historiografije da dio svoje pozornosti posveti istraživanju života svećenika, koji su ostavili duboki trag u životu stanovništva raznih hrvatskih krajeva. Bez ovakvih istraživanja ne može se steći cjelovita spoznaja o životu hrvatskog društva jer je svećenstvo svojim radom duboko utkano u njemu, ne samo u starijim razdobljima, nego i u modernom vremenu. Zato je ovo djelo korisna nadopuna za poznavanje povijesti Koprivnice.

STJEPAN MATKOVIĆ

Milko MIKOLA, *Sodni procesi na Celjskem 1944-1951.*,
Publikacija zgodovinskog arhiva v Celju, Celje 1995., 226 str.

Svaki pokušaj osvjetljavanja vremena i događaja pri kraju Drugog svjetskog rata i uspostave nove Jugoslavije nakon njegova završetka dugo je bila tabu tema, osobito u onim dijelovima kompromitirajućim za vlast koja zbog svoje revolucionarne orijentacije nije prezala pred likvidacijama, uhićenjima i kažnjavanjima onih seljaka, radnika, trgovaca, obrtnika, svećenika, intelektualaca, industrijalaca i svih pojedinaca koji se nisu na ovaj ili onaj način uklapali u shemu novozamišljenog poretka.

Kako bismo shvatili funkcioniranje dijela poratnog sustava možemo se spustiti na mikrohistorijsku razinu što će nam omogućiti promatranje cjelovitije slike sistema. Sudbine sudionika politički režiranih sudskih procesa. Mikola nam u svom djelu podastire na osnovi kaznenih spisa ondašnjih sudova. Knjiga je nastala kao plod trogodišnjeg istraživanja, ponajprije stotina kaznenih spisa vojnih i civilnih sudova koji su djelovali u Celju u razdoblju od 1944. do 1951. godine. Istraživanje, dakako, nije rađeno samo u sklopu spomenutog arhivskog fonda, već je upotunjeno mnogim drugim materijalima od kojih bismo naveli gradivo vezano uz pojedine partijske organe i organe unutrašnjih poslova. Upravo su oni u većini slučajeva imali odlučnu ulogu u tim procesima.

Mikola je knjigu podijelio na pet poglavlja. U prvom, «Djelovanje partizanskih vojnih sudova na celjskom području od 1944. do 1945.» (4.-41.), kreće sa začecima partizanskog sudstva u Celju 1944. godine. Partizanski zakon iz srpnja 1941. godine i Odluka narodnooslobodilačkog odbora o zaštiti slovenskog naroda i njegova pokreta za oslobođenje i ujedinjenje (16. rujna 1941.) činili su osnovu daljnjeg razvoja sudstva na području cjelokupnog prostora Slovenije, pa tako i Celja.

Vojni sudovi bili su nadležni za sudsku kaznenu vlast za sve kažnjive radnje koje su izveli pripadnici partizanskih jedinica i civilne osobe.

U djelokrug vojnih sudova spadala su sljedeća kaznena djela: «1. Po odluci o zaštiti slovenskog naroda (svako sudjelovanje s okupatorom, aktivna borba na strani okupatora, potkazivanje, špijunaža, propaganda i agitacija u korist okupatora itd.); 2. po Odluci o jedinstvu slovenske narodne vojske (organiziranje bijele garde, plave garde, domobrana i drugih vojnih formacija izvan OF i nasuprot NOV i POS); 3. protiv naroda ili pojedinaca, koji su premašivali obične prestupe; 4. vojna kaznena djela, koja su prekoračila obične disciplinske prestupe (samovoljno napuštanje vojske, dezertiranje, širenje lažne propagande, nepravilno vršenje straže, neispunjavanje vojnih zapovijedi, krađe, ubojstava itd.)» (9.) Prvi spisi s kojima su u Sloveniji bili uspostavljeni